

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Kalfarveien barnehage

Kalfarveien 43

Innhold

1 Innledning.....	2
2 Sammendrag	4
3 Vernestatus - sentrale begreper.....	5
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	6
5 Bygningen	8
5.1 Realia	9
5.2 Bygningshistorie	9
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	11
5.3.1 Konstruksjon.....	12
5.3.2 Fasader	12
5.3.3 Interiør/planløsning.....	14
5.3.4 Uteområde	19
6 Verneverdier og anbefalinger.....	20
7 Kilder.....	21

1 Innledning

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholds nivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholds nivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte

bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernest følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningskattene.

2 Sammendrag

Kalfarveien 43 er en sveitservilla fra 1870. Bygningen har i hovedtrekk bevart sitt utvendige uttrykk og mye opprinnelig detaljering og løvsagsarbeider. En god del av bærende laftevegger er også bevart. Lite av historisk interiør er bevart. Bygningen har høy verneverdi og bør bevares.

3 Vernestatus - sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

Kalfaret er den gamle ferdselsåren ut av Bergen mot sør. Ut fra navnet Kalfaret har man diskutert om det kommer fra Calvaria, dvs Golgata. Det var vanlig i middelalderen å anlegge en «smertens vei» ved et berg utenfor byen. Forklaringen er plausibel, og hvis den er korrekt, vil det si at Kalfaret har vært og fått sitt navn som en middelaldersk seremoniell vei. Et annet alternativ er at det er en sammenheng med Kalvedalen, og at Kalfaret er faret til Kalvedalen. Veien var uansett en av de to eldste veiene ut av Bergen, og har vært i bruk i hvert fall siden middelalderen. Senere, da postveiene ble anlagt, var Kalfaret begynnelsen av den Stavangerske og den Christianiske postvei.

Kalfaret er en forlengelse av Kong Oscars gate og starter ved Stadsporten. Stedet Kalfaret og Store Kalfaret ligger på veiens høysete punkt før den går nedover igjen mot Fløen. Denne traséen er nok det eldste veifaret, men det har trolig også vært en ferdselsåre over Kalvedalen. Her var det hvert fall på 1700-tallet en vei som gikk over Kalvedalen. I 1760-årene var det klager på at disse veiene var i dårlig stand.

Figur 1. Kalfaret fotografert mellom 1912 og 1923 Området domineres av villabebyggelse og forseggjorte hageanlegg fra begynnelsen av 1900-tallet. Kalfarveien 43 skimtes midt i bildet (Foto: ubb-bs-pkb-00216, Marcus, UiB).

Hans Tanks, den store skolereformatoren, begynte fra slutten av 1700-tallet å beplante Kalfarveien med en lindeallé og satte opp benker for de spaserende. Andre mesener fulgte dette arbeidet opp, og snart var hele strekningen ned til Fløen beplantet med lindetrær.

Utbyggingen av Kalfaret begynte på slutten av 1700-tallet. En villa i landlige omgivelser ble et ideal for borgerskapet, først som sommerboliger eller lyststeder, siden som helårsboliger. Eiendommen som Kalfarveien 43 er bygget på, var blant de første eiendommene som ble bebygget, allerede på 1700 tallet. Neste hovedfase i utbyggingen av området kom først etter 1902, da området ble regulert til villaområde. Hele området preges av flotte villaer og store hager. Av annen virksomhet i området må vi nevne Hansa bryggerier og deres eldre lokaler lengre nede i Kalfarveien.

5 Bygningen

5.1 Realia

Byggeår:	1870
Adresse:	Kalfarveien 43
Gnr./Bnr.:	166/1130
Bygningsnr.:	13914834
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013 KDP Fjellsiden sør planID 15590000, ikrafttrådt: 19.02.2001
SEFRAK-ID:	Ikke registrert
Askeladden-ID:	-
Vernestatus:	KPA: hensynssone Bevaring kulturmiljø jfr. retningslinje § 27.3.5

5.2 Bygningshistorie

På kart fra 1880 er eiendommen en del av Store Kalfaret. Huset ble oppført i 1870 som privatbolig for Christian Sundt, forretningsmann, skipsreder og filantrop, på restene av en eldre bygning som muligens var ødelagt av brann i 1868. Sannsynligvis er den nye bygningen en totalombygging av den eldre bygningen som brant. I følge Antikvarisk register er det elementer av det eldre bygget som er brukt opp igjen i det nye huset. En morsom opplysning er at opp til 1840-årene var det skjenkestue i det opprinnelige huset her. I følge Adolph Berg drev «Johanne på Kalfaret skjenkestue her. Her fikk man spikkekjøtt, kringler, øl og dram. Hun var kjent for å skjenke folk etter at «Kiedingsalen» på Torvet hadde kastet dem ut». Skjenkestedet ble solgt i 1848. Eiendommen ble kjøpt fra store Kalfaret i 1868 av Christian Sundt for 11000 spesidaler. Nåværende hus ble bygget i 1870. Bygningen fungerte som privatbolig for familien Sundt.

Sveitserhuset er mest kjent for sin rike dekor i form av blondeborder, innrammede vinduer, profilerte bord og søyler, og, ikke minst: det forseggjorte løvsagarbeidet i møner og konsoller. Utrykket “snekkerglede” betegner nettopp denne mønepynten og de dekorative konsollene.

Selve huskonstruksjonen var forholdsvis enkel: det hadde et saltak med bratte vinkler - på samme måte som et typisk pepperkakehus. Den bratte takvinkelen muliggjorde større romhøyde og større vinduer som gav mer lys og luft. Husene hadde store takutstikk som beskyttet den dekorative “snekkergleden” mot vær og vind. Veggflatene ble gjerne brutt av dekorative gesimsbånd, og vinduene ble pyntet med listverk og annet pryddverk. Gavlene og de konstruktive leddene som bjelker, sperrer og stolper var fremhevet, og sveitserhuset hadde ofte høy grunnmur. Spir og tårn var ikke uvanlig, og mange av de flotteste utgavene var utstyrt med altaner og glassverandaer. Disse hadde gjerne store vindusflater med innfelt farvet, og noen ganger mønstret, glass. Sveitserhusene var ofte malt utvendig i tre farger, med en hovedfarge på selve huset, og ytterligere to farger for å fremheve konstruktive ledd og det dekorative listverket. Etterhvert ble også hvit en vanlig farge. (Bygg og Bevar)

Bergen kommune overtok eiendommen i 1930 og fra 1931 til 1973 holdt en kommunal barneinstitusjon, Bergen spebarnshjem, til i bygningen. Vaskeriet i kjelleren er fra denne fasen. Kalfarveien Barnehage ble opprettet i 1976. Barnehagen har plass til ca. 50 barn i førskolealder.

I 1938 fikk bygningen en utvidelse av terrassen på sørvestsiden av støpejernsverandaen. Denne er tegnet med glasstak. I 1939 omgjøres noe areal på loftet til å bli soveværelse. I 1959 kommer neste omsøkte endring i huset. Da ble det lagt inn et toalett på loftet. Det ble i den forbindelse også lagt inn et velux vindu i takflaten. I samme søknad ser det ut til at man fjernet en del vegger og laget en lettvegg for å gi rom til to sovesaler i første etasje. I andre etasje er det færre endringer. Der ser vi at salongen er delt i to, og den ene delen er blitt et elevrom mens det andre er kontor for bestyrerinnen. I 1975 skjer den største endringen av planløsningen i bygningen. Da gjøres huset om fra spebarnshjem til daghjem. Første etasjen blir radikalt endret. Det lages en ekstra trapp til andre etasje og rominndelingen blir endret. Det er fremdeles noen vegger som er opprinnelige eller står der de opprinnelige veggene stod. På plantegningen fra 1975 er de eldre veggene markert inn med blå farge. (fig. 14 og 15). Det er ikke gjort noen store forandringer siden 1975.

Figur 2. Kalfarveien 43 fotografert i 1920-årene (Foto: ubb-kk-n-270-004, Marcus, UiB).

Figur 3. Kalfarveien 43 fotografert i august 2014 (Foto: Street View, Google).

5.3 Bygningsbeskrivelse

Bygningen er oppført i sveitserstil i 1870. Den er 28x11 meter. Den er totalt ombygd innvendig. Utvendig har bygningen i stor grad bevart fasadeuttrykket fra 1870 med mange av sine dekorative trekk intakt.

Figur 4. Fasader mot sør. Huset hadde opprinnelig en åpen veranda på denne siden. Denne er i dag bygget inn og mye endret, men de flotte jernkonsollene er fortsatt bevart (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.1 Konstruksjon

Bygningen er et laftehus med bordkledning. Grunnmuren er av stein. Taket er sperretak, i dag tekket med sementstein.

5.3.2 Fasader

Bygningens hovedfasade har vært mot hagen, hvor en stor, fremspringende og overbygget veranda har vært hovedmotivet. Verandaen har vært i støpejern, men er mye endret. Den er i dag for en stor del bygget inn, men konsollene i støpejern er fortsatt bevart og godt synlig i fasaden. Bygningen har liggende trekledning, en del av panelet antas å være fra 1870. Vinduene er krysspostvindu, og stort sett av nyere dato, men enkelte detaljer i støpejern er gamle. Et rikt utvalg av opprinnelige sveitserstils-elementer, som utskårne sperreender og utskjæringer på listverk, i møne og på mønebordene utgjør en svært viktig del av fasadeuttrykket. Taket er tekket med betongtakstein, men har historisk trolig hatt skifertak.

Figur 5. Vestfasaden. Bildet viser fasaden med verandaen. Hagen er i dag lekeområde med sand og lekeapparater. De gamle tærne står fremdeles (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 6. Østfasaden. Med unntak av vinduene er fasaden i stor grad bevart (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 7. Støpejernskonsoll til veranda (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 8. Treutskjæring rundt vindu. Del av rammen rundt vinduene (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 9. Detaljer fra veranda (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.3 Interiør/planløsning

Bygningen er bygget mye om innvendig. Noe er likevel bevart. Huset har i dag tre trapper, hvorav den sørøstlige er gammel og med verneverdi. Av historisk interiør er det også bevart flere eldre dører, blant annet doble fyllingsdører, og en gipsrosett i taket. I kjelleren er det et også et tørkesystem for tøy med store, uttrekkbare dører. Dette stammer fra tiden som mødre hjem, og vurderes å ha en viss verneverdi.

Huset har også noen blyglassvindu, muligens fra 1960-tallet. I kjelleren er det bevart gamle vindu, noen er i bruk, noen er byttet ut med ventilasjonsdeler i åpningen, men selve vinduene er tatt vare på og lagres fortsatt i kjelleren.

I andre etasje er det midtkorridor med rom på begge sider, dette er muligens fra ombyggingen til mødre hjem. De fleste dørene her er eldre fyllingsdører.

Av bevarte detaljer i interiøret er det en del fyllingsdører og listverk. Ellers er de fleste overflater nye. Et unntak er loftet som ser ut til å ha bevart noe panel. En god del av vinduene er eldre vinduer. Det er også bevart en takrosett (figur 12). Trappeløpet i sørenden av huset er også bevart.

Figur 10. Originalt trappeløp. Trappeløpet i byggets sørøstlige hjørne er verneverdig (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 11. Gang. De fleste overflater, gulv, vegger, dører, tak er nye. Noen dørblader og andre detaljer er originale (Foto: Byantikvaren 2015).

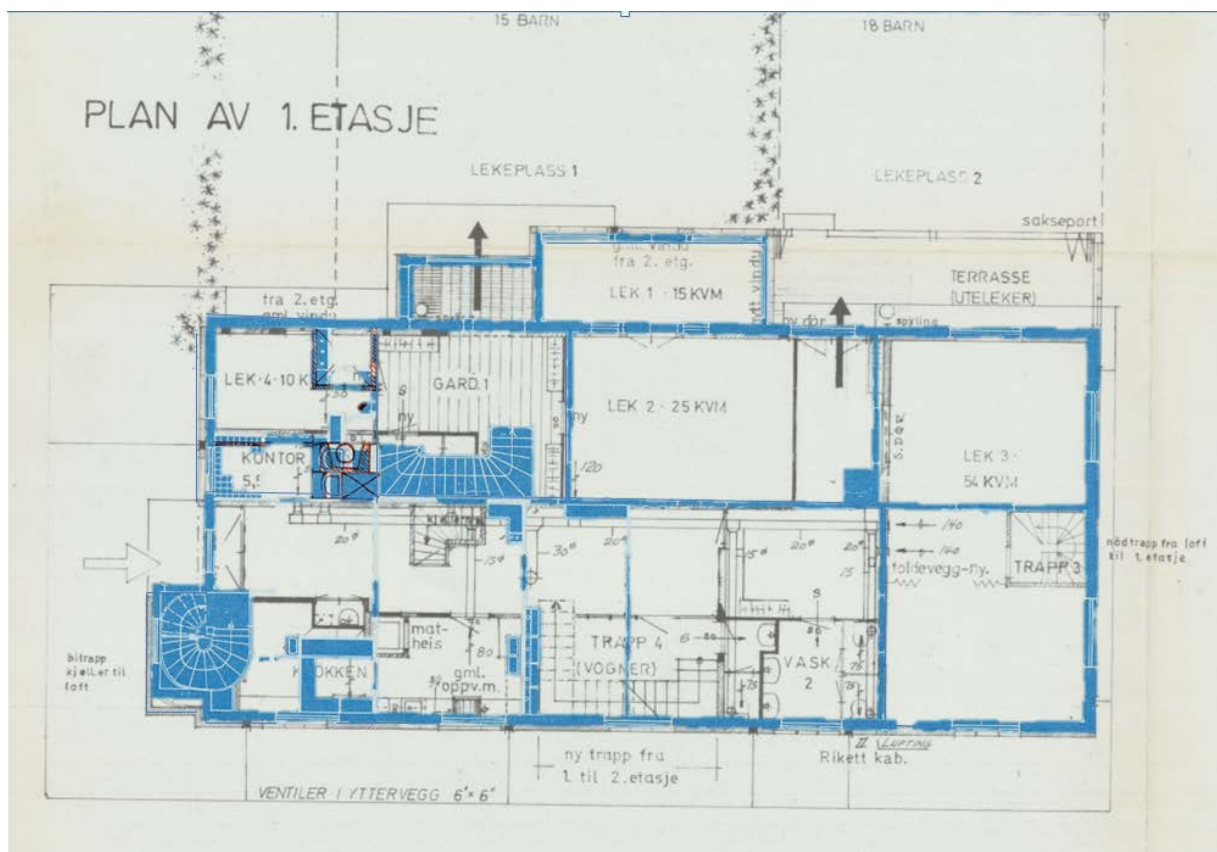
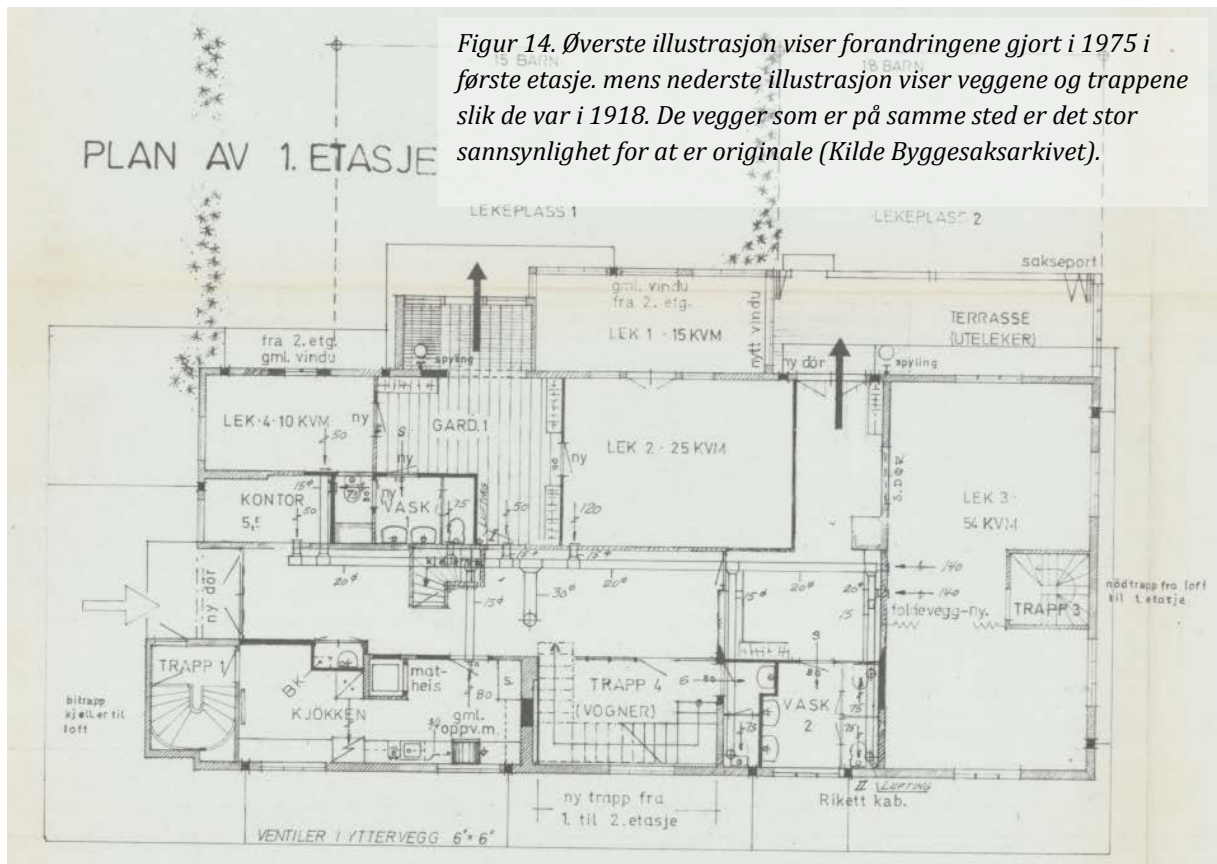

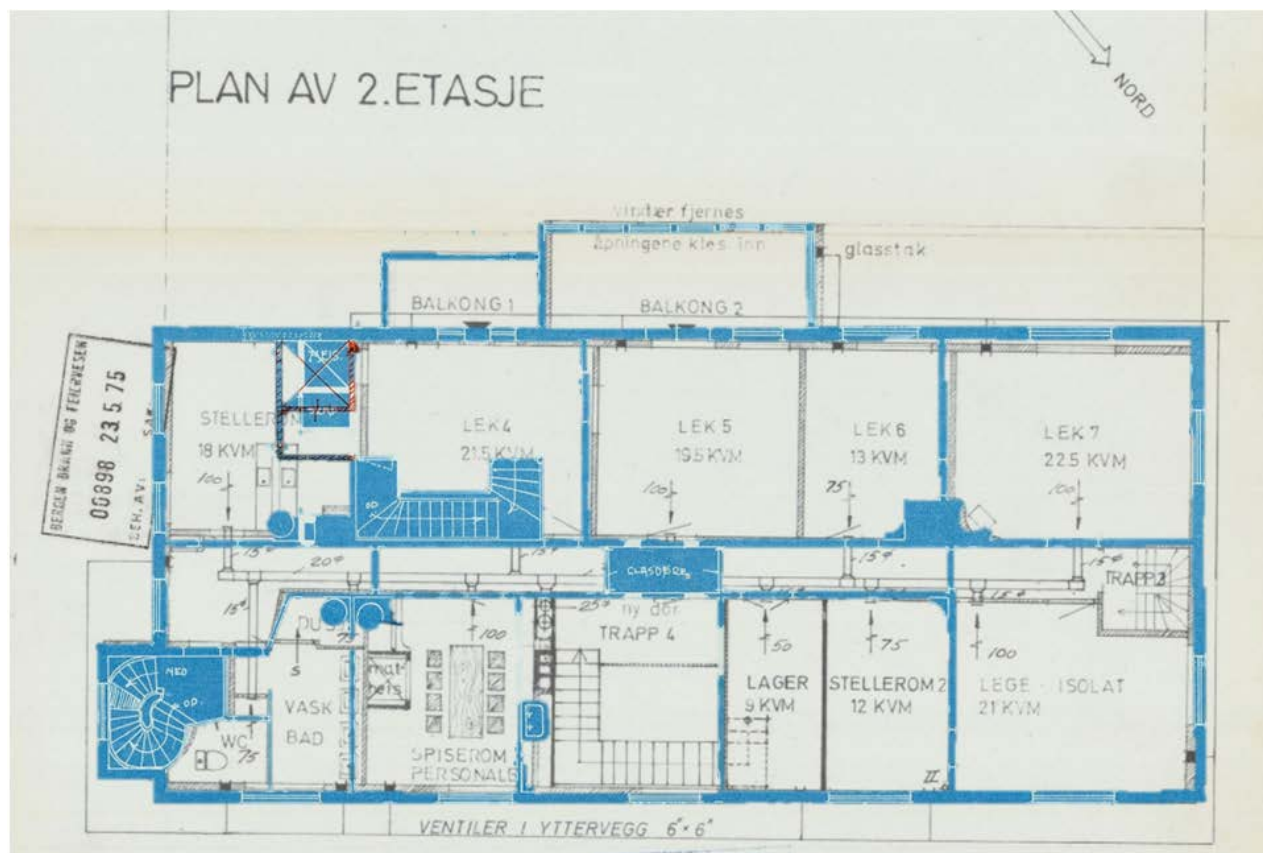
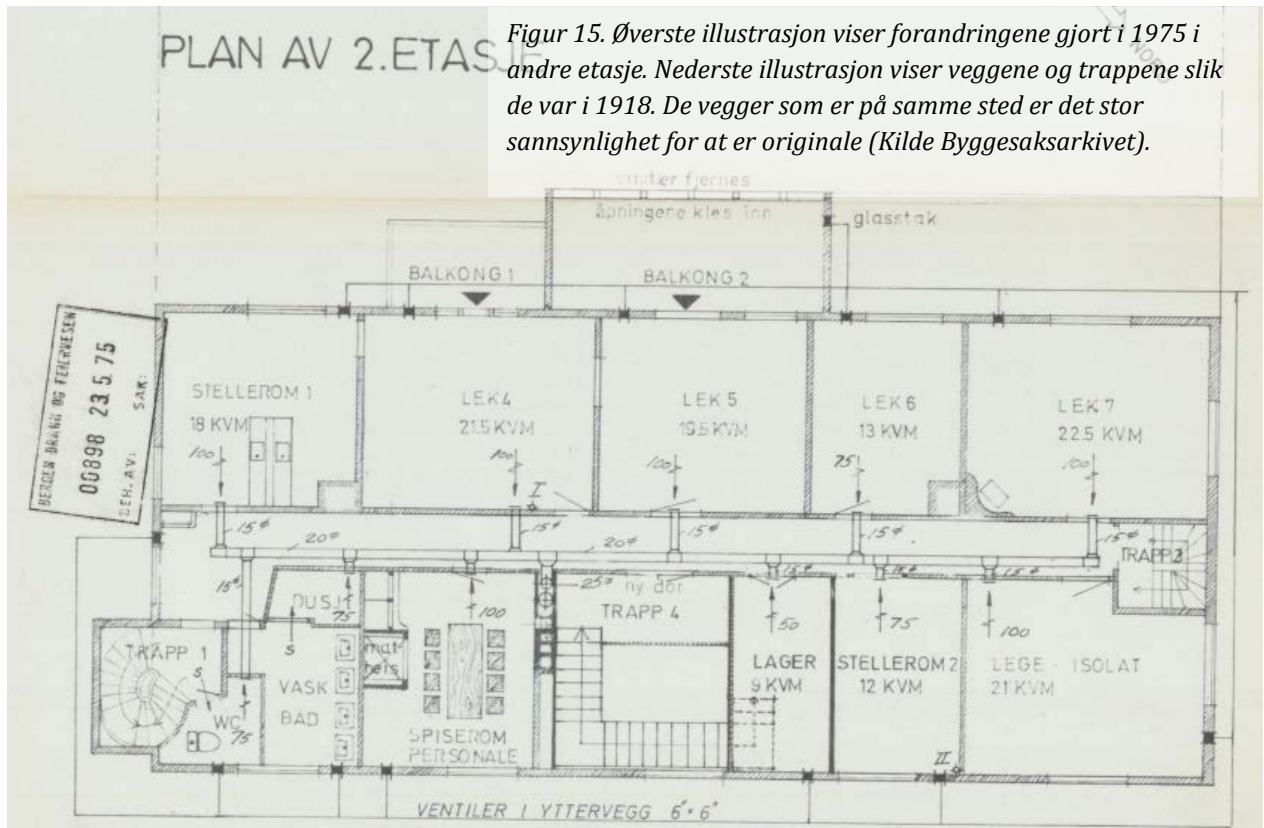
Figur 12. Takrosett (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 13. Eksempel på dagens innredning (Foto: Byantikvaren 2015).

Den eldste plantegning vi har av bygningen er oppmålingstegning fra 1918. Den er laget av Ole Landmark. På grunnlag av disse har Byantikvaren laget endringsfigur som viser de eldre veggene på plantegningen fra 1975. Ved å sammenligne tegningene under kan man se hvilke vegger som er fjernet og hvilke som er bygget nye.

5.3.4 Uteområde

Hagen er i dag opparbeidet til lekearealer for barnehagen. Endringen her kom sannsynligvis i 1976 da bygningen ble gjort om til barnehage. En del eldre trær står fremdeles, og rester av en gammel allé står fortsatt inn mot lekearealet. Ut mot Kalfarveien er det en smal forhage, gamle murer mot gaten og deler av et smi- eller støpejernsgjerde fra 1800-tallet.

Figur 16. Hage/lekeområde (Foto: Byantikvaren 2015).

6 Verneverdier og anbefalinger

Kalfarveien 43 sin første bygning er fra den aller tidligste fasen med bygging av sommerboliger for velstående borgere i Kalfaret, langs det som er en av de eldste ferdselsårene ut av Bergen. Nåværende bygning fra 1870 er delvis bygget opp igjen på restene av den opprinnelige bygningen, som brant. Den har historisk verdi som en tidlig representant for tradisjonen med at velstående borgere bygget seg villaer på landet. Videre inngår den i Kalfar-området bestående av store sveitservillaer fra andre halvdel av 1800-tallet, og har høy miljøverdi som del av dette bygningsmiljøet. Også dagens bygning fra 1870 må regnes som ett av de eldste i Kalfaret. De fleste villaene i området ble bygget etter reguleringsplanen i 1902.

Bygningen er en stor villa i tidlig sveitserstil med mye av det historiske fasadeutstyret med rik detaljering bevart. Huset har høy arkitekturhistorisk og arkitektonisk verdi som en herskkelig villa i sveitserstil.

Anbefalinger

Bygningens hovedform og fasader bør bevares. Detaljering som utskjæringer, vindussprosser og konsoller i jern, gammelt fasadepanel m.m. bør tas spesielt hensyn til og vedlikeholdes etter antikvariske prinsipper. Listen er ikke uttømmende. Det er også historiske elementer innendørs som bør bevares. Taket består av betongstein og bør på sikt vurderes skiftet til opprinnelig taklegging, trolig skifertak. Historisk smijernsgjerde bør bevares.

Dersom det skal foretas endringer eller større rehabiliteringer, ber vi om at Byantikvaren kontaktes for å diskutere forslaget.

7 Kilder

- Det antikvariske register for Bergen, sone 4, Kalfarområdet.
- Adolph Berg: Bergen i Gamle dage Aschehoug og co 1925 Oslo
- Digitalarkivet: Panteregister for Domkirken landsogn A.d.C.18 (1750- 1877)
- Bergen kommune, braArkiv.
- Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden: <https://askeladden.ra.no>
- Universitetet i Bergen, Billedsamlingen: <https://marcus.app.uib.no>
- SEFRAK
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2015. Stavanger kommune 2011.

BERGEN KOMMUNE

